

<http://www.luju.ro/ccr-face-dreptate-romanilor-inchisi-nevinovati-motivele-pentru-care-a-fost-desfiintat-art-539-cpp-privind-piedicile-in-calea-despagubirilor-pentru-cei-arestati-sau-detinuti-apoi-a-chitati-orice-actiune-a-statului-chiar-legala-daca-prin-finalitatea-ei-devin>

CCR FACE DREPTATE ROMANILOR INCHISI NEVINOVATI – Motivele pentru care a fost desfiintat art. 539 CPP privind piedicile in calea despagubirilor pentru cei arestati sau detinuti, apoi achitati: „Orice actiune a statului, chiar legala, daca prin finalitatea ei devine nedreapta pentru cetatean, trebuie insotita de un remediu normativ corespunzator... Evaluarea actiunii statului strict dintr-o perspectiva legalista poate duce la o concluzie falacioasa in analiza constitutionalitatii normeii juridice”

Scris de Valentin BUSUIOC | Data: 09.05.2021 16:02

Nu este suficient ca despagubirile sa fie acordate doar in cazurile in care privarea de libertate in cursul procesului penal este **nelegala** (adica dispusa prin incalcarea normelor de procedura penala), ci ele trebuie oferite si in situatiile in care privarea de libertate este **nedreapta** – fapt confirmat prin achitarea definitiva ori prin clasarea definitiva a dosarului.

Asa poate fi sintetizata Decizia nr. 136 din 3 martie 2021, prin care Curtea Constitutionala a Romaniei – condusa de **judicatorul Valer Dorneanu (foto centru)** – a constatat neconstitutionalitatea intregului articol 539 din Codul de procedura penala, care pana acum le punea piedici romanilor achitati definitiv sau cu dosare clasate in calea obtinerii de despagubiri pentru arestul preventiv ori la domiciliu la care au fost supusi pe durata procesului penal.

Desi exceptia de neconstitutionality a vizat doar art. 539 alin. 2 CPP, Curtea a analizat ambele alineate ale articolului, care suna in felul urmatoar:

„Dreptul la repararea pagubei in cazul privarii nelegale de libertate

(1) Are dreptul la repararea pagubei si persoana care, in cursul procesului penal, a fost privata nelegal de libertate.

(2) Privarea nelegala de libertate trebuie sa fie stabilita, dupa caz, prin ordonanta a procurorului, prin incheierea definitiva a judecatorului de drepturi si libertati sau a judecatorului de camera preliminara, precum si prin incheierea definitiva sau hotararea definitiva a instantei de judecata investita cu judecarea cauzei”.

CCR a constatat ca articolul de mai sus incalca urmatoarele prevederi din Constitutie:

- art. 1 alin. 3: *„Romania este stat de drept, democratic si social, in care demnitatea omului, drepturile si libertatile cetatenilor, libera dezvoltare a personalitatii umane, dreptatea si pluralismul politic reprezinta valori supreme, in spiritul traditiilor democratice ale poporului roman si idealurilor Revolutiei din decembrie 1989, si sunt garantate”;*

- art. 23 alin. 1: *„Libertatea individuala si siguranta persoanei sunt inviolabile”;*

- art. 52 alin. 3 teza I: *„Statul raspunde patrimonial pentru prejudiciile cauzate prin erorile judiciare”.*

A picat maleficul RIL

Astfel, CCR a stabilit ca este neconstitutionala limitarea despagubirilor la cazurile de arestare nelegala si – foarte important – ca este suficient ca ordonanta procurorului si hotararea definitiva a judecatorului prevazute la alineatul 2 sa fie ordonanta de clasare, respectiv hotararea de achitare. Altfel spus: nu mai este necesar sa existe o ordonanta sau o hotarare judecatoreasca separata, prin care sa fie constatata nelegalitatea arestarii preventive ori la domiciliu. Insistam asupra acestui fapt, intrucat aceasta aberanta piedica a fost introdusa prin Decizia de recurs in interesul legii nr. 15/2017, pronuntata de catre Inalta Curte de Casatie si Justitie ([click aici pentru a citi](#)).

Totusi, in decizia publicata vineri, 7 mai 2021, CCR introduce doua nuante:

- tragerea statului la raspundere pentru plata despagubirilor ca urmare a arestarii nedrepte poate fi limitata daca fostul inculpat a incercat sa impiedice aflarea adevarului sau a avut o conduita nepotrivita in timpul procesului penal;

- despagubirile pentru arestarea nedreapta (preventiva ori la domiciliu) se pot da numai in cazurile de clasare ori de

achitare in baza art. 16 alin. 1 lit. a)-d) Cod procedura penala. In cazul celorlalte temeieri – respectiv literele e)-j) –, persoana poate solicita continuarea procesului penal, ca sa aiba sansa de a obtine o solutie de achitare, iar pe baza acesteia sa fie indreptatita a primi despagubiri.

Chiar si infractorii au dreptul la despagubiri

O singura mentiune mai facem inainte de a va lasa sa cititi decizia CCR: instanta de contencios constitutional mentioneaza ca dreptul la despagubiri in caz de arestare nelegala (deci cu incalcarea procedurilor) le este rezervat inclusiv celor care sfarsesc prin a fi condamnati definitiv.

De asemenea, precizam ca decizia de fata a fost adoptata cu 7 voturi „pentru” si 2 „impotriva”, la final fiind anexata si opinia separata a **judcatoarelor Simina Tanasescu (foto stanga) si Livia Stanciu (foto dreapta)**.

Prezentam principalele pasaje din decizia CCR:

„20. Analizand continutul normativ al art.539 din Codul de procedura penala, Curtea retine ca acesta reglementeaza dreptul la repararea pagubei al persoanei fata de care au fost dispuse in mod nelegal masuri preventive privative de libertate sau alte masuri de fapt cu efect similar, neprevazute de lege. Daca aceste din urma masuri intra de plano sub incidenta textului criticat, sub aspectul masurilor preventive privative de libertate trebuie realizata o distinctie intre cele care au fost luate potrivit legii si cele cu incalcarea acesteia.

21. Masurile preventive sunt institutii de drept procesual penal cu caracter de constrangere, prin care suspectul sau inculpatul este impiedicat sa intreprinda anumite activitati care s-ar rasfrange negativ asupra desfasurarii procesului penal sau asupra atingerii scopului acestuia, sunt masuri de constrangere puse la dispozitia organelor judiciare penale pentru a se asigura buna desfasurare a procesului penal, pentru a impiedica sustragerea suspectului sau a inculpatului de la urmarirea penala ori de la judecata sau pentru prevenirea comiterii de catre acesta a unei alte infractiuni [Decizia nr.744 din 13 decembrie 2016, publicata in Monitorul Oficial al Romaniei, Partea I, nr.102 din 6 februarie 2017, paragrafele 25 si 26]. Din perspectiva naturii/substantei, duratei, efectelor, modalitatii de executare si a intensitatii, atat masura arestului preventiv, cat si masura preventiva a arestului la domiciliu privesc o interferenta majora in dreptul la libertate individuala a persoanei [Decizia nr.650 din 11 noiembrie 2014, publicata in Monitorul Oficial al Romaniei, Partea I, nr.30 din 14 ianuarie 2015, paragraful 26]. Privarea de libertate poate imbraca diverse forme, nu intotdeauna asemanatoare cu inchisoarea, acestea fiind necesar a fi evaluate nu din perspectiva formei, ci a continutului, cum ar fi obligatia de a sta intr-un spatiu limitat, izolarea de societate si de familie, incetarea indeplinirii indatoririlor oficiale, imposibilitatea contactului liber cu diferite categorii de persoane [Decizia nr.361 din 7 mai 2015, publicata in Monitorul Oficial al Romaniei, Partea I, nr.419 din 12 iunie 2015, paragraful 15]. Intrucat prin luarea masurilor preventive se aduce atingere dreptului fundamental al inviolabilitatii persoanei, asadar, libertatii individuale, atat legislatia nationala (Codul de procedura penala, art.23 din Constitutia Romaniei), cat si cea europeana (art.5 din Conventia pentru apararea drepturilor omului si a libertatilor fundamentale) au instituit o serie de garantii procesuale care sa previna abuzul si arbitrariul in luarea, mentinerea, prelungirea si confirmarea acestora, transpuse in numeroase conditii ce trebuie realizate cumulativ [Decizia nr.303 din 4 mai 2017, publicata in Monitorul Oficial al Romaniei, Partea I, nr.602 din 26 iulie 2017, paragraful 18]. (...)

25. Problema de drept pe care Curtea Constitutionala trebuie sa o examineze vizeaza existenta unei masuri preventive privative de libertate care indeplineste cerintele de legalitate cuprinse in Codul de procedura penala si

art.5 par.1 lit.c) din Conventie, fiind, asadar, dispusa potrivit legii, dar care devine nedreapta ca urmare a unei solutii de respingere pe fond a acuzatiei in materie penala formulate.

26. Curtea retine ca, spre deosebire de probele care stau la baza unei condamnari, care trebuie sa fie de necombatut si din care trebuie sa rezulte, dincolo de orice indoiala rezonabila, concluzia savarsirii de catre inculpat a infractiunii pentru care este judecat, standardul de probatiune necesar dispunerii masurilor preventive este cel al capacitatii de a determina formarea unei banuieli sau a unei „suspiciuni”. Aceasta din urma trebuie sa fie insa „rezonabila”. Cum notiunea de „rezonabil” nu beneficiaza de o definitie specifica dreptului penal sau celui procesual penal, Curtea retine ca legiuitorul a avut in vedere sensul comun, propriu al termenului. Prin urmare, sintagma „suspiciune rezonabila” semnifica existenta unor probe pe baza carora, recurgand la un rationament echilibrat, firesc, lipsit de exagerari, sa poata fi desprinsa concluzia plauzibila ca suspectul sau inculpatul a savarsit o infractiune [Decizia nr.185 din 21 martie 2017, publicata in Monitorul Oficial al Romaniei, Partea I, nr.521 din 5 iulie 2017, paragraful 19].

27. Faptele care dau nastere unor banuieli de natura sa justifice arestarea persoanei in cauza nu trebuie sa fie de acelasi nivel cu acelea necesare pentru justificarea unei condamnari sau chiar a formularii unei anumite acuzatii, care urmeaza sa fie probata in etapele ulterioare ale urmaririi penale. Absenta inculparii sau a trimiterii in judecata a acestei persoane nu presupune, in mod necesar, ca scopul privarii de libertate nu ar fi conform dispozitiilor art.5 paragraful 1 lit.c); existenta acestui scop trebuie privit independent de realizarea lui, pentru ca textul anterferit nu impune ca autoritatea care dispune detinerea sa fi adunat probe suficiente pentru a formula o acuzatie completa la momentul arestarii sau al retinerii provizorii [Hotararea din 29 noiembrie 1988, pronuntata in Cauza Brogan si altii impotriva Regatului Unit, paragraful 53, Hotararea din 28 octombrie 1994, pronuntata in cauza Murray impotriva Regatului Unit, paragrafele 55 si 67, sau Hotararea din 16 octombrie 2001, pronuntata in cauza O'Hara impotriva Regatului Unit, paragraful 36]. (...)

30. Solutia de clasare data conform art.16 alin.(1) lit.a)-d) din Codul de procedura penala sau de achitare nu califica, in mod explicit sau implicit, privarea de libertate dispusa in cursul procesului penal ca fiind nelegala, ceea ce inseamna ca prevederile art.539 din Codul de procedura penala exclud dreptul persoanei la repararea pagubei in considerarea acestei ipoteze.

31. Cu privire la aceasta situatie normativa, Curtea a constatat ca dreptul la repararea pagubei in cazul privarii nelegale de libertate, prevazut la art.539 din Codul de procedura penala, constituie o preluare, prin norme procesuale penale nationale, a dispozitiilor art.5 paragraful 5 din Conventie, al carui standard de protectie este unul minim, statele membre fiind indreptatite sa ofere, prin legislatia interna, o protectie juridica sporita libertatii individuale, prin reglementarea dreptului la reparatii si in alte situatii decat cele expres rezultate din norma de la art.5 paragraful 5 din Conventie [Decizia nr.48 din 16 februarie 2016, paragraful 17].

32. Curtea observa ca, in jurisprudenta sa privind art.539 din Codul de procedura penala, a retinut ca procedura repararii pagubei materiale sau a daunei morale in caz de privare nelegala de libertate este o procedura speciala, fiind cuprinsa in Codul de procedura penala. Dispunerea acestor norme procesuale penale in acest act normativ are relevanta din perspectiva stabilirii regimului juridic specific al acestei forme de raspundere a statului in raport cu regimul altor forme de raspundere juridica, de drept comun, cum ar fi raspunderea civila delictuala, reglementata in art.1.349 si art.1.357-1.380 din noul Cod civil. Asadar, procedura reglementata de art.539 din Codul de procedura penala este o procedura speciala care deroga de la dreptul comun in temeiul principiului specialia generalibus derogant. De asemenea, procedura speciala, reglementata in art.539 din Codul de procedura penala, vizeaza exclusiv cazurile de privare nelegala de libertate, iar nu alte drepturi fundamentale ale omului, pentru a caror lezare este necesara invocarea altor temeuri de drept, precum dispozitiile art.252 si 253 din Codul civil sau ale art.8 din Conventia pentru apararea drepturilor omului si a libertatilor fundamentale, care reglementeaza consecintele incalcarii unor drepturi personale nepatrimoniale, precum dreptul la imagine, demnitate, inclusiv dreptul la viata

privata [a se vedea Decizia nr.179 din 29 martie 2016, paragraful 22, sau Decizia nr.133 din 9 martie 2017, paragraful 20].

33. Art.539 alin.(2) din Codul de procedura penala in interpretarea Deciziei nr.15 din 18 septembrie 2017, pronuntata de Inalta Curte de Casatie si Justitie – Completul competent sa judece recursul in interesul legii, paragrafele 34 si 35, permite, de principiu, constatarea caracterului nelegal al privarii de libertate din cursul procesului penal numai de catre instanta penala, ceea ce inseamna ca instantei civile ii ramane competenta de a judeca actiunea pentru repararea pagubei pe baza constatarilor instantei penale, fara a putea, insa, valorifica, sub acest aspect, o hotarare de achitare din moment ce privarea de libertate nu este considerata nelegala prin insasi hotararea pronuntata.

34. Din cele de mai sus, rezulta ca legea procesual penala reglementeaza o procedura speciala in privinta repararii pagubei materiale sau a daunei morale rezultate dintr-o privare nelegala de libertate dispusa in cursul procesului penal, fara a tine seama in vreun fel sau altul de rezultatul procesului judiciar, ceea ce inseamna ca o masura privativa de libertate dispusa potrivit legii in cursul procesului penal nu poate da nastere in niciun caz la un drept la despagubire pe motiv ca persoana in cauza a fost achitata/ nu a fost trimisa in judecata conform art.16 alin.(1) lit.a)-d) din Codul de procedura penala. Modul restrictiv in care este redactat art.539 din Codul de procedura penala exclude angajarea acestei raspunderi, ceea ce inseamna ca incalcare a inviolabilitatii libertatii individuale in cazul antereferit nu este considerat prin lege o fapta ilicita care sa angajeze raspunderea delictuala a statului si sa poata fi valorificata in fata instantei civile, tocmai pentru ca sistemul normativ actual nu califica ipoteza enuntata ca fiind o fapta ilicita. In consecinta, Curtea retine ca, desi libertatea individuala a persoanei a fost limitata in cursul procesului penal, limitare care s-a dovedit in final a fi injusta/ nedreapta, persoana in cauza este exclusa de la procedura antereferita, prejudiciul suferit ramanand nereparat. De aceea, revine Curtii Constitutionale competenta sa stabileasca daca un asemenea caz de excludere a raspunderii statului corespunde exigentelor art.1 alin.(3), art.23 alin.(1) si art.52 alin.(3) teza intai din Constitutie. (...)

37. Masurile preventive privative de libertate luate in cursul procesului penal reprezinta o limitare severa/ majora a libertatii individuale a persoanei. Chiar daca textul constitutional permite limitarea libertatii individuale in scopul bunei desfasurari a procesului penal, nu inseamna ca, indiferent de rezultatul acestui proces, atingerea adusa acestei libertati nu ar trebui reparata. Cu alte cuvinte, deznodamentul procesului judiciar trebuie considerat ca fiind un criteriu esential pentru compensarea nedreptatii suferite de persoana in cauza. Statul a apelat la o exceptie de la principiul inviolabilitatii libertatii individuale in cursul procesului penal pentru a-si realiza una dintre functiile sale principale, respectiv apararea ordinii publice, insa, odata ce a apelat la acest mecanism de exceptie, si-a asumat in mod direct raspunderea pentru aplicarea acestuia. Prin urmare, in cazul in care se dovedeste, printr-o ordonanta de clasare/ hotarare judecatoreasca definitiva, ca acuzatia in materie penala adusa persoanei este neintemeiata, limitarile severe aduse libertatii individuale a acesteia trebuie sa fie compensate. Altfel, inviolabilitatea ar deveni un concept iluzoriu, care ar putea fi nesocotit fara niciun drept la despagubire ori de cate ori autoritatile statale ar dori acest lucru. Prin urmare, dreptul la despagubire nu constituie un instrument juridic de garantare a libertatii individuale (circumscris cazurilor si conditiilor prevazute de lege), ci de reparare a incalcarii acesteia.

38. Daca pentru o masura preventiva privativa de libertate luata in conditii nelegale statul datoreaza despagubiri, indiferent de rezultatul procesului penal, tocmai pentru ca si-a incalcat propriul sau sistem normativ, tot astfel si privarea de libertate a unei persoane fata de care, analizand fondul acuzatiei, statul nu reuseste sa rastoarne prezumtia de nevinovatie reclama un necesar drept la despagubire. Fiind privata de libertate in considerarea acuzatiei aduse, constatarea caracterului neintemeiat/ neconcordant cu realitatea al acuzatiei are ca efect retinerea caracterului injust/ nedrept al masurilor privative de libertate luate impotriva persoanei in cauza, in cursul procesului penal. Situatia relevata indica acelasi grad de severitate a intruziunii in libertatea individuala a persoanei precum ipoteza unei arestari nelegale, neconforma cu normele procedurale, astfel ca, in acest caz, dreptul la despagubire nu poate fi negat.

Nerespectarea unor proceduri legale in luarea masurii preventive privative de libertate, respectiv netemeinicia acuzatiei in materie penala, acuzatie care a determinat luarea masurii preventive privative de libertate, sunt motive care justifica in aceeasi masura un drept la despagubire pentru afectarea libertatii individuale, chiar daca temeiurile sunt diferite [nelegalitatea masurii, respectiv netemeinicia acuzatiei]. Faptul ca privarea de libertate se dovedeste a fi injusta si nedreapta de abia la sfarsitul procesului penal nu inseamna ca nu a fost injusta si nedreapta chiar la momentul dispunerii ei si ca, prin urmare, persoana supusa masurii nu ar fi fost nedreptatita.

39. Curtea constata ca ratiunea si finalitatea existentei statului se fundamenteaza pe valorile supreme consacrate prin art.1 alin.(3) din Constitutie, iar printre acestea se numara si dreptatea, care asigura nu doar buna functionare a statului, dar si increderea societatii in actiunea acestuia, in speta, in actul de justitie. Raportul juridic dintre stat si cetatean in cadrul unui proces penal este un raport de putere publica, oferind autoritatilor abilitate competenta de a folosi in mod legitim forta de constrangere a statului. Aceasta trebuie realizata in limitele prevederilor constitutionale si legale, astfel incat sa fie respectate atat procedurile normate prin lege, cat si drepturile si libertatile fundamentale, principiile de drept si valorile supreme prevazute in Constitutie. Orice actiune a statului, chiar legala fiind, daca prin finalitatea ei devine injusta/ nedreapta pentru cetatean, trebuie insotita de un remediu normativ corespunzator in vederea restabilirii starii de dreptate atat in privinta persoanei in cauza, cat si pentru societate. Prin urmare, evaluarea actiunii statului strict dintr-o perspectiva legalista – subsumata in mod mecanic respectarii procedurilor legale – poate duce la o concluzie falacioasa in analiza constitutionalitatii norme juridice. De aceea, ea trebuie realizata si din perspectiva fundamentelor care stau la baza existentei statului. Intrucat valorile supreme consacrate prin art.1 alin.(3) din Constitutie reprezinta garantii juridice fundamentale pentru asigurarea suprematiei Constitutiei, rezulta ca acestea sunt standarde de referinta primordiale in cadrul controlului de constitutionalitate a norme juridice si, in consecinta, trebuie valorizate in mod corespunzator.

40. Dreptatea este un concept constitutional care, avand in vedere natura sa moral-filosofica, nu poate cunoaste in sine o normativizare, dar reprezinta cadrul si masura actiunii statului. Societatea, in mod rezonabil, pretinde dreptatea, iar statul, prin autoritatile sale, are sarcina de a o impune si valoriza. Dreptatea este un element intrinsec si inseparabil al fiecarei actiuni etatice care se reflecta asupra drepturilor si libertatilor fundamentale. Prin urmare, orice limitare a acestora trebuie insotita de un set de garantii care sa asigure societatea, pe de o parte, ca masura etatica nu numai ca nu este arbitrara, ci si justa, iar, pe de alta parte, ca, in cazul unor erori de apreciere ale statului, remediu existent este unul apt sa corecteze nedreptatea savarsita. **De aceea, raportat la libertatea individuala, devine axiomatic faptul ca, daca s-a facut dreptate pe fondul acuzatiei in materie penala, fiind constatata netemeinicia sa, efectele actului de dreptate in mod inevitabil se repercuteaza si asupra masurilor preventive privative de libertate luate in cursul procesului penal, ceea ce implica necesitatea existentei unui remediu judiciar de natura a corecta suferinta expiata.**

41. In consecinta, din moment ce statul a aplicat unul dintre mecanismele care justifica o derogare permisa de la inviolabilitatea libertatii individuale si ulterior s-a dovedit ca acuzatia in materie penala adusa nu a fost apta sa rastoarne prezumtia de nevinovatie, actiunea initiala a statului nu poate fi calificata decat ca o fapta nejustificata si, in consecinta, illicita, care angajeaza raspunderea sa delictuala in temeiul art.1349 din Codul civil, astfel ca ea trebuie valorizata in procedura speciala reglementata de art.539 din Codul de procedura penala. Solutia data/ pronuntata pe fondul acuzatiei in materie penala, favorabila persoanei acuzate, nu o priveaza de statutul de persoana prejudiciata si nu compenseaza daunele aduse persoanei sale prin privarea sa de libertate dispusa in cursul procesului penal, intrucat aceasta solutie nu are natura juridica a unei despagubiri, ci, din contra, genereaza un drept la despagubire. Totodata, statul nu se poate exonera de aceasta raspundere nici daca dovedeste ca fiecare dintre prepusii sai a actionat legal. Astfel, este angajata o raspundere obiectiva a statului la repararea pagubei suferite de catre persoana in cauza, avand ca temei obligatia statului de a garanta buna functionare a serviciului public al justitiei.

42. De aceea, statul este obligat sa recunoasca si sa garanteze dreptul la despagubiri ca urmare a unei privari de libertate dispuse in cursul procesului penal, indiferent de temeiul generator al raspunderii sale,

respectiv caracterul nedrept sau nelegal al masurii privative de libertate. Orice diferentiere sub acest aspect nu este decat una artificiala care in final neaga dreptul persoanei vatamate la repararea pagubei suferite ca urmare a unei disfunctii de orice natura a sistemului judiciar. Evident, aceasta raspundere poate fi limitata doar in cazul in care prin faptele sale persoana supusa masurii a impiedicat/ stanjenit ori a incercat sa impiedice/ stanjeneasca aflarea adevarului, ingreunand/ distorsionand activitatea organelor judiciare, sau a avut o conduita reprobabila in contextul desfasurarii procesului penal.

43. Principiul fundamental care sta la baza raspunderii civile delictuale, conform caruia orice actiune sau inactiune care conduce la cauzarea in mod culpabil a unui prejudiciu obliga partea care a savarsit-o sa compenseze dauna, functioneaza nu numai daca actiunea sau inactiunea incalca o anumita dispozitie legala expresa, ci si daca aceasta incalca o reglementare constitutionala care vizeaza un drept/ libertate fundamentala. De altfel, Curtea, in jurisprudenta sa, a stabilit ca drepturile fundamentale consacrate prin Constitutie nu au o existenta abstracta, ele exercitandu-se in corelare si coroborare cu celelalte prevederi constitutionale. Aceasta interdependenta functionala determina atat cadrul in care aceste drepturi se exercita, cat si continutul material concret al acestora [Decizia nr.1533 din 28 noiembrie 2011, publicata in Monitorul Oficial al Romaniei, Partea I, nr.905 din 20 decembrie 2011]. De aceea, avand in vedere solutia de achitare pronuntata, art.1 alin.(3) - care reglementeaza dreptatea ca valoare suprema a statului - si art.23 alin.(1) din Constitutie trebuie privite in mod coroborat, fiind intrinsec legate intre ele. Aceste dispozitii constitutionale reprezinta temeiul pentru justificarea raspunderii delictuale a statului pentru prejudiciul cauzat persoanei supuse unei masuri preventive privative de libertate.

44. Prin urmare, avand in vedere obligatia statului de a valoriza dreptatea, incalcarea inviolabilitatii libertatii individuale in cazul analizat constituie o eroare judiciara in sensul art.52 alin.(3) teza intai din Constitutie, dar nu din perspectiva aprecierii judecatorului cauzei care s-a bazat pe materialul probator existent in cauza, ci din perspectiva solutiei procesului. Astfel, este inadmisibil ca o persoana achitata sa continue sa suporte stigmatul privarii de libertate la care a fost supusa, fara a i se face o necesara reparatie atat materiala, cat si morala. De aceea, conditionarea dreptului la despagubiri strict de caracterul legal al masurii privative de libertate este de natura sa limiteze sfera de aplicare a dispozitiilor art.52 alin.(3) teza intai coroborat cu art.23 alin.(1) si art.1 alin.(3) din Constitutie in conditiile in care, in temeiul acestor dispozitii constitutionale, si solutia de achitare/ clasare data pe fondul acuzatiei in materie penala angajeaza raspunderea statului pentru privarea de libertate.

45. In consecinta, Curtea constata ca, prin prisma art.1 alin.(3) si art.23 alin.(1) din Constitutie, privarea de libertate dispusa in cursul procesului penal solutionat prin aplicarea art.16 alin.(1) lit.a)-d) din Codul de procedura penala genereaza un prejudiciu persoanei supuse acestei masuri, ceea ce atrage aplicabilitatea art.52 alin.(3) teza intai din Constitutie. Prin urmare, Curtea retine ca nu exista o relatie de congruenta intre textele constitutionale antereferite si viziunea restrictiva a Codului de procedura penala, care leaga dreptul la despagubiri asociat privarii nelegale de libertate de incalcarea unei norme legale in luarea/ prelungirea/ mentinerea masurii preventive. Intrucat un text de lege nu poate restrange sfera de aplicabilitate a unor prevederi constitutionale si nu poate avea prevalenta in raport cu o norma de rang constitutional, unei solutii de achitare/ clasare date intr-un proces penal pentru motivele antereferite trebuie sa i se confere aceeasi finalitate reparatorie din moment ce ea dovedeste incalcarea aceleiasi valori constitutionale - inviolabilitatea libertatii individuale a persoanei - precum in cazul nerespectarii normelor legale privind luarea/ prelungirea/ mentinerea masurii preventive privative de libertate. Este adevarat ca situatia analizata nu reprezinta un caz de privare nelegala de libertate, inasa, avand in vedere ca ambele ipoteze sunt menite sa apere aceleasi valori constitutionale [dreptatea, libertatea individuala, legalitatea], inseamna ca persoanei careia i s-a incalcat inviolabilitatea libertatii individuale trebuie sa i se recunoasca si sa beneficieze de aceeasi protectie. De aceea, Curtea constata ca situatia analizata reprezinta un caz de privare nedreapta de libertate, ipoteza in care dreptul la despagubiri al persoanei nu poate fi anihilat. Prin urmare, juxtapunerea celor doua ipoteze antereferite in continutul art.539 din Codul de procedura penala reflecta dimensiunea plenara si corecta a prevederilor art.52 alin.(3) teza intai din Constitutie, tratamentul lor juridic sub aspectul felului si intinderii reparatiei, precum si al actiunii pentru repararea pagubei fiind, astfel, identic. (...)

47. In consecinta, Curtea retine ca recunoasterea dreptului la despagubiri in cazul privarii nedrepte de libertate nu este o consecinta a art.5 par.5 din Conventie, ci al art.1 alin.(3), art.23 alin.(1) si art.52 alin.(3) teza intai din Constitutie. Aceste texte constitutionale ofera un standard mai inalt de protectie libertatii individuale decat cel stabilit de Conventie, dreptul la despagubire fiind recunoscut atat in privinta privarii nelegale de libertate, cat si a celei nedrepte dispuse in cursul procesului penal solutionat prin clasare, conform art.16 alin.(1) lit.a)-d) din Codul de procedura penala, sau achitare. Odata oferit acest standard, si in privinta acestuia devin aplicabile garantiile rezultate din jurisprudenta Curtii Europene a Drepturilor Omului referitoare la art.5 par.5 din Conventie.

48. In acest context, Curtea mai retine ca dreptul persoanei la despagubire nu este conditionat de temeiul achitarii - art.16 alin.(1) lit.a)-d): a) fapta nu exista; b) fapta nu este prevazuta de legea penala ori nu a fost savarsita cu vinovatia prevazuta de lege; c) nu exista probe ca o persoana a savarsit infractiunea; d) exista o cauza justificativa sau de neimputabilitate – tocmai pentru ca, in caz contrar, ar fi afectata prezumtia de nevinovatie a persoanei prevazuta de art.23 alin.(11) din Constitutie. Este de principiu ca o hotarare judecatoreasca definitiva de achitare se bucura de autoritate de lucru judecat si are drept rezultat mentinerea/ prezervarea prezumtiei de nevinovatie. Or, a face distinctie intre temeiurile achitarii pentru a determina daca persoana in cauza beneficiaza sau nu de dreptul la despagubire ar insemna sa se mentina o umbra de indoiala cu privire la prezumtia de nevinovatie. Aceasta este unica si produce aceleasi efecte, indiferent de temeiul achitarii. Nici anterior achitarii si nici ulterior acesteia nu se pot crea diverse grade de comparatie ale nevinovatiei. (...)

52. In schimb, atunci cand procesul penal este solutionat prin aplicarea uneia dintre cauzele de incetare [art.16 alin.(1) lit.e)-j) din Codul de procedura penala], care in sine impiedica instanta sa solutioneze fondul cauzei, dreptul la repararea pagubei nu subzista pentru ca acuzatia penala nu a fost solutionata pe fond, procesul penal incetand din motive procedurale sau substantiale care au impiedicat solutionarea sa. In aceste cazuri, persoana poate solicita continuarea procesului penal, conform art.18 din Codul de procedura penala, pentru a obtine o solutie de achitare, care da dreptul la despagubiri. Desigur, dreptul la repararea pagubei este si ramane garantat in situatia in care privarea de libertate a fost dispusa cu incalcarea legii intr-o cauza solutionata prin aplicarea motivelor de incetare a procesului penal sau prin condamnarea persoanei.

53. Avand in vedere cele expuse, Curtea constata ca solutia legislativa din cuprinsul art.539 din Codul de procedura penala, care exclude dreptul la repararea pagubei in cazul privarii de libertate dispuse in cursul procesului penal solutionat prin clasare, conform art.16 alin.(1) lit.a)-d) din Codul de procedura penala, sau achitare incalca art.1 alin.(3), art.23 alin.(1) si art.52 alin.(3) teza intai din Constitutie.

54. Referitor la autoritatea competenta sa constate privarea nelegala de libertate care da dreptul la repararea pagubei, Curtea, in jurisprudenta sa, a retinut ca art.539 alin.(2) din Codul de procedura penala conditioneaza repararea pagubei in cazul privarii nelegale de libertate de stabilirea acesteia prin ordonanta a procurorului, prin incheierea definitiva a judecatorului de drepturi si libertati sau a judecatorului de camera preliminara, precum si prin incheierea definitiva sau hotararea definitiva a instantei de judecata investite cu judecarea cauzei, dupa caz. Aceasta conditionare instituie, in sarcina organelor judiciare anterior referite, o obligatie de a se pronunta prin incheieri definitive, conform textului criticat, cu privire la caracterul nelegal al masurilor preventive privative de libertate dispuse pe parcursul procesului penal, inclusiv in etapele anterioare celei in care se pronunta hotararea definitiva si care au facut obiectul controlului pe calea contestatiei, sau care ar fi putut fi contestate, conform prevederilor art.204-206 din Codul de procedura penala. De asemenea, aceasta presupune obligatia instantei de judecata care se pronunta prin hotarare definitiva asupra cauzei de a stabili caracterul nelegal al masurilor preventive privative de libertate [Decizia nr.48 din 16 februarie 2016, paragraful 12]. Curtea a constatat ca obligatia organelor judiciare, prevazute la art.539 alin.(2) din Codul de procedura penala, de a se pronunta, prin hotararile definitive pe care le pronunta, cu privire la legalitatea masurilor preventive privative de libertate dispuse pe parcursul procesului penal este in acord cu standardul de protectie prevazut la art.5 din Conventie [paragraful 17]. Modalitatea in care organele judiciare enumerate in cuprinsul dispozitiilor art.539 alin.(2) din Codul de procedura

penala isi indeplinesc aceasta obligatie nu constituie o problema de constitutionalitate a textului criticat, ci reprezinta un aspect ce vizeaza interpretarea si aplicarea legii [Decizia nr.48 din 16 februarie 2016, paragraful 18; in acelasi sens, a se vedea si Decizia nr.179 din 29 martie 2016, paragraful 20, Decizia nr.271 din 10 mai 2016, paragraful 21, si Decizia nr.133 din 9 martie 2017, paragraful 19]. **Prin urmare, in ipoteza privarii de libertate dispuse in cursul procesului penal solutionat prin clasare, conform art.16 alin.(1) lit.a)-d) din Codul de procedura penala, sau achitare, valorificarea dreptului la repararea pagubei in fata instantei civile va avea ca temei respectiva ordonanta de clasare sau hotarare judecatoreasca de achitare”.**

-

[* Cititi aici intreaga Decizie 136/2021](#)